

LÄRARUTBILDNINGENS BILDNINGSPROFIL

Södertörns högskola

I linje med högskolans övergripande vision om att verka för *medborgerlig bildning*, har Södertörns högskolas lärarutbildning gjort *bildning* till en av dess två profiler. Syftet med föreliggande dokument är att konkretisera vad det betyder att ha bildning som profil på lärarutbildningen. Det som följer är alltså ett försök att precisera vad lärarutbildningen vid Södertörns högskola eftersträvar att erbjuda sina studenter in ramen för bildningsprofilen.

På senare tid har bildning fått en renässans, både inom högre utbildning och i samhället mer allmänt. Bildning förknippas nu inte i första hand med en litterär kanon, med förlegade borgerliga ideal, eller med ett oproblematiserat övertagande av föregående generationer ideal. Tvärtom, ses bildning nu istället som en motkraft till sådant som inom både det politiska livet och yrkeslivet tenderar att förytliga och instrumentalisera synen på kunskap och utbildning. Inom högre utbildning, där syftet med akademiska studier allt oftare talas om i ekonomiska termer och i allt större grad tenderar att likriktas och effektiviseras, ska bildningstankens aktualisering alltså ses som ett sätt att medvetet och systematiskt *göra rum* för det kritiska, kunniga och goda samtalet om vad det innebär att leva ett gott liv och vad som utgör ett gott samhälle i nuet och i framtiden. Att god och bildande utbildning inte bara bidrar till kvalifikation (en anställning) och socialisation (införlivar i samhället) utan även till *subjektifikation*, det vill säga, till varje människas tillblivelse som människa i världen, är en självklarhet för oss som arbetar vid lärarutbildningen vid Södertörns högskola.

Vad är bildning?

Bildningsbegreppets historia går tillbaka till antikens idé om *paedeia*, en grekisk term som avsåg att beskriva den unga generationens fostran och bildning genom undervisning. I den engelsk-språkiga världen finns begreppet *bildning* inte, och för att komma närmare dess innehåll behöver vi vända oss till tyskans *bildung*, danskans *dannelse* eller norskans *danning*. Då handlar bildning om att dana människor – om fostran, formering och formation – liksom om hur människan blir till som samhälls- och kulturvarelse. Bildning handlar därmed både om den enskildes växt och utveckling och om samhällsbyggandet här och nu liksom om förandet av det framtida samhället.

Själva *bildningstanken* rymmer idén om en bild, föreställning eller förebild *i relation till* vilken människan bildar och formar sig själv. Denna relationella idé har sin grund i människans bildbarhet (Ty. *Bildsamkeit*). Människans bildbarhet avser inte en passiv och mekanisk formbarhet

utan varje individs egen aktiva medverkan i sin egen bildning, ett grundvillkor som utgör själva utgångspunkten för demokratisk utbildning eftersom utbildning, utan denna förutsättning, skulle reduceras till en mekanisk reproduktion av en redan bestämd människobild. I relation till de olika förebilder (personer, värden och ideal) som kommer i människans väg gör bildbarheten därför att bildning bäst förstås som *ett verb eller som en process*. I allmänna ordalag är alltså bildningsprocessen – med grund i människans bildbarhet och förmåga att söka sin egen bildning – ständigt pågående och kan inte begränsas till institutionella ramar.

Att bildning inte kan begränsas till institutionella ramar utesluter dock inte att den också kan ha stor betydelse inom institutionaliserade utbildningar. Vad det betyder att göra bildning till profil på en lärarutbildning kan därför behöva preciseras.

BILDNING OCH LÄRARUTBILDNING:

Vad är bildning på en lärarutbildning?

Lärarutbildningen har alltid, på olika sätt i olika tider, gett uttryck för olika bildningsideal. På lärarutbildningen vid Södertörns högskola läggs stor vikt vid att synliggöra hur dessa ideal kommit till uttryck i det svenska skolväsendet i historia och nutid, till exempel genom att ställa frågor som: Vilken betydelse har skola och utbildning för människans tillblivelse som kultur- och samhällsvarelse och för byggandet av det goda samhället? Vilka historiska bildningsideal har format vår tids lärarutbildning? Hur kommer dessa ideal till uttryck i, till exempel, läroplanens syn på skolans uppgift, lärarens roll och vad det innebär att vara elev? Vilka ideal vill vi ha? Vad räknas som värdefullt vetande i vår tid och hur har detta förändrats över tid? Hur kan förskolan, skolan och fritidshemmet bidra till att forma föreställningar om det goda livet och det goda samhället, och vilken roll har läraren i detta förhållande? Vad gör vi när våra samtida bilder av vad det innebär att vara barn, elev, lärare inte räcker till?

Läraren har en nyckelroll när det gäller att forma medborgaren för deltagande i en levande demokrati, något som också innefattar att själv agera förebild för kommande generationer. Givet betydelsen av detta förhållande och förebildliga uppdrag lägger Södertörns högskolas lärarutbildning stor vikt vid att diskutera olika syn på lärarens och undervisningens bildande roll och uppgift. Vi försöker därmed att göra allt vi kan för att, inom ramen för våra utbildningar, skapa rum för olika slags bildande inslag så som, till exempel, det kritiska tänkandet och det kritiska och kunniga samtalet, estetiska och kulturella uttryckssätt i undervisningen, liksom för det parallella studiet av samtida och historiska texter i våra seminarier (se lärandemålen i våra kurser).

Bildning och utbildning

Ibland sägs det lite förenklat att utbildning handlar om form (eller programmet som studenten ”går” eller befinner sig inom) och bildning om innehåll. En sådan förenklad uppdelning mellan form och innehåll speglar inte hur Södertörns högskolas lärarutbildning ser på vare sig bildning eller utbildning så låt oss kort säga något om relationen mellan dessa: bildning och utbildning.

Bildning handlar om en relation mellan två. I sin grundbetydelse handlar bildning, vilket redan nämnts, om människans bildbarhet och hennes tillblivelse i samhället och kulturen. Driven av det egna meningsskapandet, engagemanget och intresset för någonting, till exempel, ett visst fenomen (historiskt och/eller nutida), en viss sak, eller en viss färdighet söker människan sin egen självformering eller självbildning. En sådan relation mellan två – mellan människan och det som intresserar henne i världen – är en process som kan äga rum var som helst och fortgå hela livet, långt utanför högskolans väggar och långt efter att studenten har avslutat sin utbildning. Bildningen kan alltså inte, vilket också redan konstaterats, begränsas till institutionella ramar.

Utbildning handlar om en relation mellan tre. Till skillnad från bildning handlar utbildning om en situation inom institutionella ramar där *undervisning* äger rum och någon undervisar någon om något. Det som utmärker undervisning är alltså att den består av en *relation mellan tre* – den innefattar läraren/högskoleläraren, eleven/studenten och saken/ämnet/kursinnehållet (det som studeras). Det som skiljer bildning från utbildning är således att den senare alltid involverar en tredje part – *en lärare/högskolelärare* – som intresserar sig för elevens/studentens relation till det innehåll som i undervisningen är föremål för *studium*.

En bildande utbildning blir då en utbildning som inte enbart är ett stöd åt en människa att utveckla och bilda sig själv genom att bidra till nya intressen, perspektiv, förhållningssätt och tankar – den bidrar också till det gemensamma medborgerliga arbetet med att bygga ett långsiktigt hållbart och demokratiskt samhälle.

Bildningsprofilen på lärarutbildningen vid Södertörns högskola äger alltså rum inom ramen för undervisningen och de som undervisar inom lärarutbildningens kurser på Södertörns högskola, liksom de blivande lärare som tar examen vid detta lärosäte, *intresserar sig för relationen mellan eleven/studenten och det som studeras*. Att ha bildning som profil vid lärarutbildningen betyder därmed att bildning och utbildning ses som med varandra samverkande och att lärarutbildningen avser att hålla ihop utbildning och bildning i syfte att skapa *en bildande lärarutbildning*. Betonandet av bildning som profil avser att markera en särskild intention och strävan: att låta studentens personliga engagemang och intresse ges rum inom ramen för utbildningen.

BILDNING PÅ SÖDERTÖRNS HÖGSKOLAS LÄRARUTBILDNING:

Ett intresse för den andres bildning

En bildande lärarutbildning som sätter fokus på relationen mellan eleven/studenten och det som studeras innebär mer konkret *ett intresse för den andres bildning*. Intresset för den andres bildning innebär att den som undervisar (vid en lärarutbildning eller i en förskola, skola eller fritidshem) intresserar sig för relationen mellan eleven/studenten och det som är föremål för studium. Något som Södertörns högskola förbinder sig till genom sin bildningsprofil är alltså att de som undervisar vid lärarutbildningen intresserar sig för relationen mellan den som studerar och det som studeras och vad som händer i denna relation.

För den undervisande högskoleläraren vid lärarutbildningen innebär bildningsprofilen ett särskilt fokus på *lärarstudentens bildning* och dennes engagemang och intresse. Detta fokus ska utövas också i förebildlig mening, alltså som ett sätt att modellera det som i framtiden ska vara i fokus för de lärare som examineras vid Södertörns högskola: lärare som i förskolan, skolan och på fritidshemmet visar ett särskilt intresse för *elevens bildning*. På lärarutbildningen är alltså lärarstudentens bildning i centrum på samma (förebildliga) sätt som vi önskar att lärarstudenten senare kommer att intressera sig för (den framtida) elevens bildning.

Intresset för den andres bildning konkretiseras vid Södertörns högskolas lärarutbildning i *tre samtidiga dimensioner*. Dessa dimensioner uttrycker vad undervisningen vid lärosätet strävar efter att ge rum för inom ramen för lärarutbildningen och som en del av det vi ser som en bildande utbildning.

Tre samtidiga dimensioner:

En relationell dimension:

Bildningsprofilens relationella dimension handlar om det som händer i *mellanmänskliga möten i den konkreta undervisningssituationen* samt i *möten mellan studenter/elever och det som studeras*. Här består det bildande momentet av att i och genom undervisning utsättas för 'annanhet', det vill säga, av att låta såväl möten med andra människor som med andra kunskaper, normer, värden och perspektiv få leda till omprövning av det egna, det invanda och det förgivettagna. Den relationella dimensionen i undervisningen innefattar således ett växelspel mellan det egna och det främmande där det egna görs obekant och det främmande görs bekant.

Den relationella dimensionen handlar om inslag i undervisningen av både existentiell och materiell karaktär. Det kan handla om möten med en text, en film, en tänkare, ett tankegods där frågor ställs av typen: Vad är en text? Vad innebär det att läsa en text och vad innebär det att tolka? Hur tar jag ansvar för min läsning och min tolkning? Vad innebär det att tänka kritiskt i akademiska

sammanhang? När är det viktigt att tänka kritiskt och varför? Den relationella dimensionen kan också handla om frågor som: Vad innebär det att bli en bildad människa? Vilka bildningsideal utmärker vår tid och hur kommer dessa ideal till uttryck i lärarutbildningen? Hur kan utbildning bidra till att skapa hemmahörighet och hur kan den leda till förfrämligande? Hur påverkar samtida och historiska bilder av lärare, barn och elever undervisningen i olika kulturella kontexter? Vilken betydelse har kroppen, gesterna, sinnena, materien och materialen för lärarprofessionen?

En generationell dimension:

Bildningsprofilens intergenerationella dimension handlar om *mötet mellan generationer*, mellan (gamla) traditioner och de samtida (nya) situationer vi befinner oss i, mellan att ärva (ta över det förflutna) och förvärva (göra till sitt). Det bildande momentet handlar här om att i och genom undervisningen kunna navigera – på ett historiskt kunnigt, i nutiden kritiskt och för framtiden kreativt sätt – mellan kontinuitet och förändring och på så sätt ta ansvar för samhällets fortlevnad.

Eftersom innehållet i all undervisning med nödvändighet tillhör det förflutna, ligger fokus i den här dimensionen på beaktandet av vilken påverkan det förflutna har på skola och utbildning i nutiden och, i förlängningen, på framtiden. Med hjälp av den generationella dimensionen i lärarutbildningen betonas betydelsen av hållbar och långsiktig förändring och i fokus står de grundläggande didaktiska frågor som varje ny generation lärare – högskolelärare såväl som lärare i förskolan, skolan och på fritidshemmet – därmed ofrånkomligen har att fundera över: *Vad* ska innevarande generation föra vidare till kommande generation och *varför*? *Vad* är förhandlingsbart, vad är omistligt, och *hur* ska övertagandet gå till så att kommande generation väljer att tillhöra samhället och vill få det att leva vidare? Alla som undervisar behöver ta ställning till frågan om historiskt urval, det vill säga, vad som skall studeras, varför, och hur detta urval skall organiseras.

En samhällelig dimension:

Bildningsprofilens interkulturella dimension utgår ifrån mångfald och pluralism och sätter fokus på *mötet mellan olika kulturer i formandet av det goda samhället*. Det bildande momentet handlar här om att i och genom undervisningen göra rum för att diskutera och pröva olika och ibland konfliktartade bilder av det goda samhället, vad dessa bilder kan komma att innebära, och hur skola och utbildning kan förbereda studenten/eleven för deltagande i samhällslivet.

I fokus i den samhälleliga dimensionen står relationen mellan det individuella och det gemensamma liksom betydelsen av olika individers bakgrund, erfarenheter, föreställningar och livsvärld – inte enbart för att tillgodogöra sig utbildningen, utan också för att hitta en plats i ett ämne,

ett yrke, en gemenskap och ett samhälle. I vissa sammanhang kan bildningstänkandet riskera att framstå i huvudsak som en europeisk angelägenhet, framsprungen ur ett specifikt europeiskt och västerländskt sätt att tänka, handla och förhålla sig till världen. Den samhällliga dimensionen försöker utmana denna tendens till eurocentrism genom att bredda perspektiven på vad bildning och bildningsideal kan vara. Därför ses det som eftersträvansvärt att de som undervisar på lärarutbildningen vid Södertörns högskola hämtar sitt kulturella tankegods för byggandet av ett gemensamt samhälle från den världsvida gemenskapens pluralistiska arv.

LÄRANDEMÅL:

Målet med utbildningen är att lärarstudenterna, efter avslutad utbildning, står väl förberedda för att möta samtidens och framtiden utmaningar och möjligheter – i förskolan, skolan och på fritidshemmet – genom att ha utvecklat kunskaper och färdigheter för att fortsätta ut/bilda både sig själva och sina elever. Under utbildningen utvecklar studenterna därför, till exempel, förmåga att:

- Resonera kring utbildningens betydelse för människans tillblivelse i kulturen utifrån historiska och samtida perspektiv
- Genomföra textanalyser och använda samtida och klassiska texter i skriftlig och muntlig argumentation
- Exemplifiera hur skiftande kunskaps- och bildningsideal har påverkat synen på den pedagogiska relationen elev, lärare och undervisningsinnehåll över tid
- Diskutera olika föreställningar om det goda livet och det demokratiska samhället och resonera kring lärarens och skolans samhällsförändrande och samhällsbevarande roll
- Diskutera olika synsätt på hållbar utveckling
- Diskutera bildning ur ett samhälleligt och etiskt perspektiv
- Beskriva hur olika bildningsideal och bilder av barn får konsekvenser för synen på lärande och utveckling
- Ge bildningsteoretiska perspektiv på ledarskap och kommunikation
- Ge bildningsteoretiska perspektiv på hur konflikter på lokal och global nivå kan komma till uttryck och hanteras

. . .